

Tobak bland unga i Göteborg

Uppgifter från Skolelevers drogvanor 2019

Göteborgs Stad

Titel: Tobak bland unga i Göteborg – Uppgifter från Skolelevers drogvanor 2019

Författare: Karin Patriksson, Socialförvaltningen Centrum, Göteborgs Stad

Grafisk form och layout: Visuellt kommunikation Göteborgs Stad

Sammanfattning

Den här rapporten fokuserar på tobakskonsumtionen bland unga i Göteborg. Underlaget till rapporten är hämtat från undersökningen *Skolelevers drogvanor* som genomförs i Göteborg vart tredje år i årskurs 9 och gymnasiet år 2. Statistik har även hämtats från motsvarande undersökning i övriga Västra Götaland och riket samt från liknande undersökning i Europa.

Sverige har låga siffror på daglig rökning bland eleverna i årskurs 9 i jämförelse med övriga Europa. Göteborgseleverna har högre siffror på rökning jämfört med riket i gymnasiet år 2. När det gäller snusning är det omvänt, där har riket högre siffror än Göteborg i både årskurs 9 och gymnasiet år 2. Det finns klara könsskillnader då det gäller tobaksanvändning. Fler flickor än pojkar röker medan fler pojkar än flickor snusar vilket även framkommer i riksundersökningarna.

Rökning av cigaretter har gått ned bland Göteborgseleverna sedan första droganeundersökningen gjordes i Göteborg 2004. Även snusningen har gått ner men inte lika mycket och vid senaste undersökningen 2019 har det skett en ökning.

I rapporten framkommer tydligt att rökning och snusning har en koppling och eller ett samband till andra riskfaktorer.

Det är högre andel av de som röker eller snusar som även intensivkonsumerat alkohol¹, provat narkotika och sniffat. Det samma gäller för att ha spelat om pengar, att skolka och att ha mobbat någon. Det framkommer att rökning och snusning är mycket mer förekommande om man har vänner som röker eller snusar. Rökning och snusning är också vanligare bland de elever som har någon i familjen som röker eller snusar.

Gruppen som röker eller snusar är mer utsatta för mobbning och för våld i hemmiljön. De är också mer missnöjda med förhållandet till sin familj, till sin hälsa och till nöjdheten med sig själva.

Att föräldrarna vet var deras ungdomar är på fredags- och lördagskvällar är en skyddande faktor. Andelen som röker eller snusar är högre bland dem vars föräldrar inte vet var de är på fredags- och lördagskvällar jämfört med bland dem vars föräldrar vet var de är på fredags- och lördagskvällar.

Rapporten avslutas med ett kort kapitel om tobaksförebyggande arbete. Där presenteras bland annat resultat från en ny norsk systematisk översikt om vilka insatser som är effektiva för att förhindra rökning bland barn och unga. De insatser forskarna fann stöd för att vara mest effektiva är utbildningsinsatser som fokuserar på generell social kompetens, utbildningsinsatser som kombinerar generell social kompetens och att bygga motståndskraft mot social påverkan för rökning samt insatser som varar 12 månader eller längre och hålls av vuxna, som bara har fokus på tobak och har uppföljningsträffar (*booster sessions*).

¹ Intensivkonsumtion av alkohol innebär att vid ett och samma tillfälle någon gång i månaden eller oftare dricka alkohol motsvarande minst fyra stora burkar starköl/starkcider eller 25 cl sprit eller en hel flaska vin eller sex burkar folköl.

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning	5
Undersökningen Skolelevers drogvanor i Göteborg	5
Antal elever som besvarat enkäten	5
Rökning bland unga internationellt	7
Tobaksutvecklingen bland unga i Sverige	9
Röker cigaretter	9
Snusar	10
Jämförelse av tobaksanvändning mellan Göteborg, övriga Västra Götaland och riket	11
Tobaksutvecklingen bland unga i Göteborg	13
Rökning av cigaretter	13
Snusning	15
Utvecklingen av rökning och snusning per stadsdel	18
Röker dagligen eller nästan dagligen per stadsdel	18
Snusar dagligen eller nästan dagligen per stadsdel	19
E-cigaretter	21
Vattenpipa	22
Risk- och skyddsfaktorer kopplat till tobaksanvändning	23
Substansanvändning och tobaksanvändning	24
Spel om pengar och tobaksanvändning	26
Skolk och tobaksanvändning	27
Mobbning och tobaksanvändning	27
Varit med och mobbat någon och tobaksanvändning	28
Blivit mobbad och tobaksanvändning	29
Tobaksanvändning om man har vänner som röker eller snusar	29
Tobaksanvändning när någon i familjen använder tobak	31
Föräldrarnas kännedom om var ungdomen är på fredags- och lördagskvällar och tobaksanvändning	32
Våld eller hot om våld i sin hemmiljö och tobaksanvändning	34
Förhållandet till sin familj och tobaksanvändning	35
Nöjd eller missnöjd med sin hälsa och tobaksanvändning	36
Nöjd eller missnöjd med sig själv och tobaksanvändning	37
Kan tobaksanvändning förebyggas?	38
Referenser	40

Inledning

Den här rapporten fokuserar på tobak bland skolelever i årskurs 9 och gymnasiet år 2 boende i Göteborg. Det har tidigare tagits fram specialrapporter baserade på Göteborgselevernans användning av cannabis och spel om pengar. Siffrorna på Göteborgs nivå är framtagna från undersökningen *Skolelevers drogvanor i Göteborg*. Den första delen av rapporten fokuserar på tobaksanvändningen. Det är känt att olika saker både påverkar och påverkas av tobaksanvändning. I den senare delen av rapporten redovisas därför sambandet mellan tobaksanvändning och olika risk- och skyddsfaktorer på Göteborgsnivå.

Innan huvudtemat för rapporten, *Tobak bland unga i Göteborg*, presenteras kommer en kortfattad beskrivning av undersökningen *Skolelevers drogvanor i Göteborg*. Därefter redovisas hur stort underlag statistiken baseras på i form av hur många elever som har besvarat enkäten och hur många av dem som sorterats bort för att de bor i en annan kommun.

I rapportens resultatdel presenteras jämförelser med Europa, riket och övriga Västra Götaland följt av förekomst av tobaksanvändning och hur den utvecklats över tid bland unga i Göteborg. Några tabeller visas på stadsdelsnivå även om stadsdelarna upphörde 2021. Vi har valt att visa siffror på den nivån då det är viktigt för medarbetare i staden att se skillnaderna mellan mindre geografiska områden än stadsområden. Huvudsakligen redovisas statistik om rökning och snusning men även lite om e-cigaretrökning och vattenpipsrökning. Därefter en presentation av kopplingen mellan tobaksanvändning och olika risk- och skyddsfaktorer. Sist i rapporten redovisas vilka metoder som enligt forskning är verksamma för att förebygga tobaksanvändning bland unga.

Undersökningen Skolelevers drogvanor i Göteborg

Undersökningen *Skolelevers drogvanor i Göteborg* görs vart tredje år i samarbete med CAN (*Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning*). Samtliga elever i årskurs 9 och gymnasiet år 2 svarar på frågor som rör erfarenhet av alkohol, narkotika, tobak och spel om pengar samt frågor om skol- och familjesituation. I Göteborg har liknande undersökningar genomförts vid sex tillfällen: år 2004, 2007, 2010, 2013, 2016 och 2019. För att överensstämja med CAN:s riksundersökning har frågeformuläret omarbetats något under den period som undersökningarna genomförts i Göteborg.

Antal elever som besvarat enkäten

År 2019 besvarades enkäten i Göteborgsskolorna av 4 061 elever i årskurs 9 och av 4 976 elever i gymnasiet år 2. I den statistik som redovisas i rapporten ingår enbart de elever som bor i Göteborg. Alla elever får svara på en boendefråga där alla stadsdelar samt kranskommuner finns med. De elever som inte svarat på den frågan ingår inte i analyserna. Elever som går i skolan i Göteborg men bor i en annan kommun har tagits bort från materialet i den här rapporten. Sammanlagt har 313 elever i årskurs 9 och

1 684 elever i gymnasiets år 2 som bor i annan kommun sorterats bort. När resultaten från *Skolelevers drogvanor i Göteborg* redovisas på skolnivå i andra sammanhang är de eleverna inkluderade.

I tabell 1 nedan redovisas antal elever som svarat på undersökningens enkät uppdelat per stadsdel där de bor. Eleverna har i de tre senaste undersökningarna kunnat ange alternativet annan könsidentitet och de utgör 77 elever i årskurs 9 och 54 elever i gymnasiets år 2 i 2019 års undersökning. Gruppen är för liten för att kunna särredovisas men de ingår när de totala (ej könsuppdelade) resultaten redovisas. Frågan om kön har inte besvarats av 22 elever i årskurs 9 och av 13 elever i gymnasiets år 2.

Tabell 1. Antal svarande elever boende i Göteborg som ligger till grund för undersökningen *Skolelevers drogvanor i Göteborg 2019*, fördelat efter kön och totalt² per stadsdel, i antal.

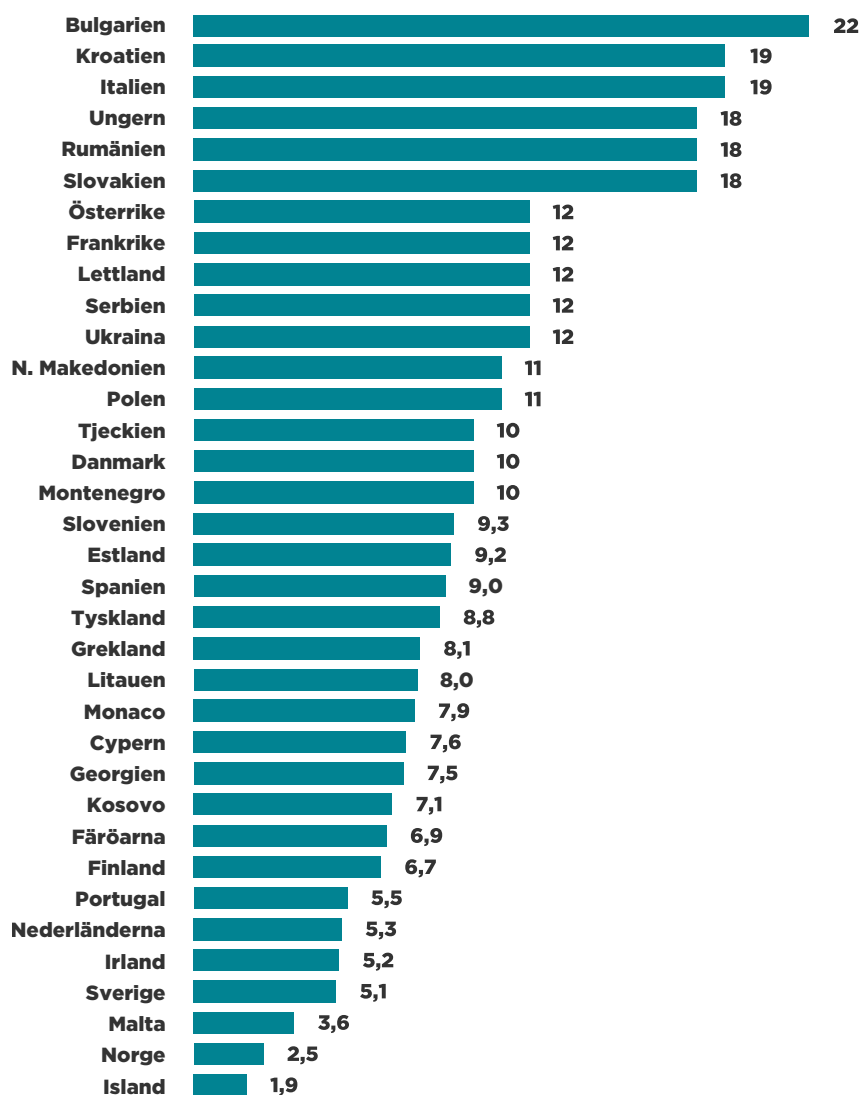
Anges i antal	Årskurs 9			Gymnasiets år 2		
Stadsdel	Flickor	Pojkar	Totalt	Flickor	Pojkar	Totalt
Angered	221	204	442	232	196	444
Askim-Frölunda-Högsbo	224	205	442	215	211	430
Centrum	71	94	169	108	117	231
Lundby	129	93	224	98	77	176
Majorna-Linné	130	131	267	114	123	241
Norra Hisingen	243	213	470	168	159	332
Västra Göteborg	269	253	529	183	241	436
Västra Hisingen	268	300	585	224	243	477
Örgryte-Härlanda	130	136	269	122	120	244
Östra Göteborg	157	181	351	135	142	281
Göteborg totalt	1 842	1 810	3 748	1 599	1 629	3 292

² På totalt ingår även annan könsidentitet.

Rökning bland unga internationellt

Sedan 1995 genomförs undersökningar av skolelevers drogvanor i Europa i en studie som kallas ESPAD (*The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*). I stort sett samtliga europeiska länder deltar. Totalt svarar cirka 100 000 elever. Syftet med ESPAD är att kunna göra jämförelser mellan länderna och att följa drogutvecklingen i de olika länderna. Frågorna ställs till elever det år de fyller 16 år. Här presenteras resultaten avseende daglig rökning av cigaretter under de senaste 30 dagarna från den sjunde undersökningen i Europa som genomfördes 2019 (ESPAD group 2020).

Diagram 1. Andel elever 15–16 år gamla som har rökt cigaretter dagligen de senaste 30 dagarna, 2019, i procent (ESPAD group 2019).

Som framgår av diagram 1 finns stora variationer mellan länderna när det gäller andelen elever som har rökt cigaretter dagligen de senaste 30 dagarna. Andelen 15–16-åringar i Sverige som röker dagligen är låg i jämförelse med övriga Europa.

Det land som har högst andel är Bulgarien där 22 procent av 15–16-åringarna har rökt cigaretter dagligen följt av Kroatien och Italien med 19 procent. Därefter kommer Ungern, Rumänien och Slovakien med 18 procent följt av Österrike, Frankrike, Lettland, Serbien och Ukraina med 12 procent.

Det land med lägst andel 15–16-åringar som har rökt cigaretter dagligen är Island med 1,9 procent följt av Norge med 2,5 procent och Malta med 3,6. Sverige ligger på fjärde plats nedifrån med 5,1 procent som rökt cigaretter dagligen följt av Irland med 5,2 procent därefter Holland med 5,3 procent, Portugal med 5,5 procent och Finland med 6,7 procent.

Tobaksutvecklingen bland unga i Sverige

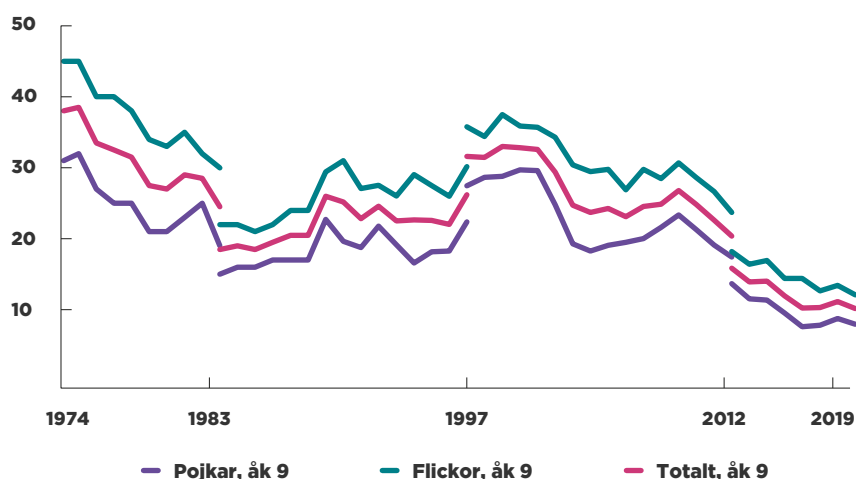
CAN (*Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning*) har genomfört drogvaneundersökningar bland skolelever i årskurs 9 varje år sedan 1971 och i gymnasiet år 2 sedan 2004. Vid undersökningarna tas ett urval av skolklasser spridda över landet fram för att få ett resultat som ska motsvara ett genomsnitt i Sverige (*Englund red. 2019*).

På tobaksområdet är det idag möjligt att få fram nationella tidsserier för årskurs 9 sedan 1974. Nedan redovisas utvecklingen av andelen elever som röker och snusar. På grund av nödvändiga uppdateringar av frågeformulären har frågan om rökning och snusning förändrats några gånger under årens lopp vilket visas genom brott i diagrammens linjer. Senaste ändringen gjordes 2012. Definitionen av rökare/snusare innefattar sedan 2012 de elever som svarat att de har rökt respektive snusat under de senaste 12 månaderna och dessutom svarat att de fortfarande snusar genom att kryssa för något av svarsalternativen: varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland.

Röker cigaretter

I diagrammet nedan visas den nationella utvecklingen från 1974 till 2019 av andelen elever i årskurs 9 som röker.

Diagram 2. Andel elever som röker*, fördelat efter kön och totalt, årskurs 9, riket 1974–2019, i procent (Zetterqvist 2019).

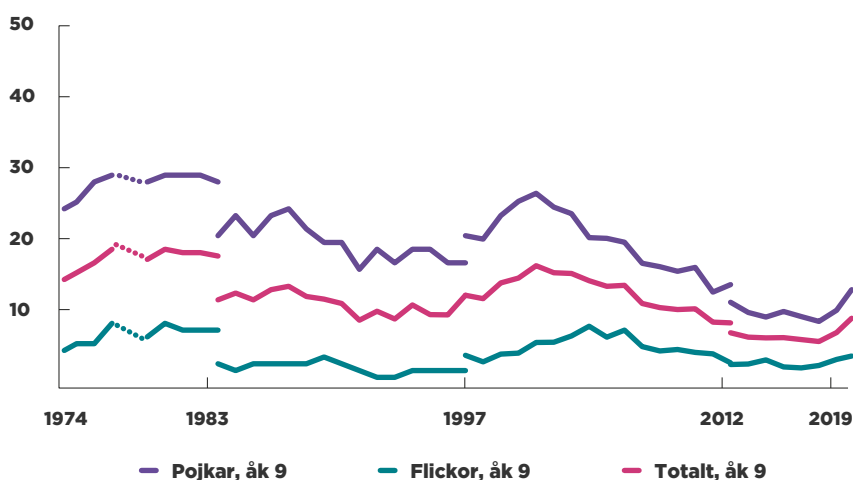
* Röker innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har rökt under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

I diagrammet framkommer en stor minskning under de 45 år som tidslinjerna sträcker sig över. Det som däremot inte ändrats är att andelen flickor som röker är större än andelen pojkar. År 1974 var det 45 procent av flickorna som rökte och 31 procent av pojkarna. Andelen flickor som röker 2019 har gått ned till 12 procent och har bland pojkarna gått ned till 8 procent. Totalsiffran har gått från 38 procent 1974 till 10 procent 2019.

Snusar

Nedan visas den nationella utvecklingen från 1974 till 2019 av andelen elever i årskurs 9 som snusar.

Diagram 3. Andelen elever som snusar*, fördelat efter kön och totalt, årskurs 9, riket 1974–2019, i procent. (Zetterqvist 2019).

* Snusar innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande snusar (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

Även snusningen har minskat sedan 1974 men inte lika mycket som rökningen. Som tidigare nämnts beror brotten i diagrammets linjer på förändringar av frågan. Högst var andelen 1977 och 1981 då 19 procent av eleverna tillhörde gruppen som snusar. Därefter minskade andelen för att under slutet av 1990-talet öka. Efter toppen 2000 minskade andelen för att 2012 plana ut men 2018 och 2019 syns en förhållandevis stor ökning. Då det gäller snusning är andelen pojkar som snusar betydligt större än andelen flickor, det vill säga tvärt emot rökning som är vanligare bland flickor.

År 1974 var det 25 procent av pojkarna i årskurs 9 på nationell nivå som snusade jämfört med 4 procent av flickorna med den då mer inkluderande definitionen. Med nuvarande definition är andelen 13 procent bland pojkarna och 3 procent bland flickorna år 2019. Den totala andelen elever har på motsvarande sätt ändrats från 15 procent 1974 till 9 procent 2019.

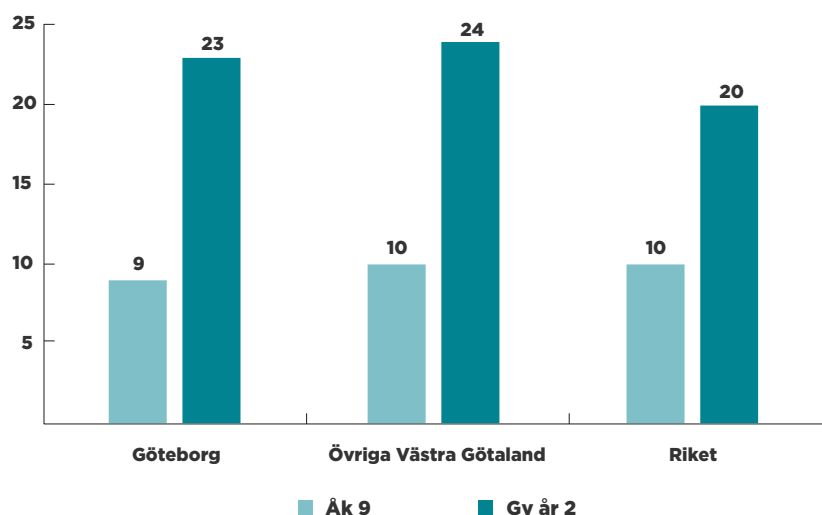
Jämförelse av tobaksanvändning mellan Göteborg, övriga Västra Götaland och riket

I det här kapitlet redovisas jämförelser mellan Göteborg, övriga Västra Götaland (*Västra Götalandsregionen 2019*) och riket (*Zetterqvist 2019*) då det gäller tobaksanvändning bland ungdomar.

Det som jämförs är andelen som röker och snusar bland eleverna i årskurs 9 och gymnasiets år 2. Till gruppen som röker respektive snusar räknas de elever som dels har uppgivit att de har rökt eller snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker eller snusar med något av svarsalternativen; varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland.

Inledningsvis ett diagram med jämförelse av andelen elever som röker i Göteborg, övriga Västra Götaland och riket.

Diagram 4. Andel elever som röker*, årskurs 9 och gymnasiets år 2, Göteborg, övriga Västra Götaland (Västra Götalandsregionen 2019) och riket (Zetterqvist 2019) 2019, i procent.

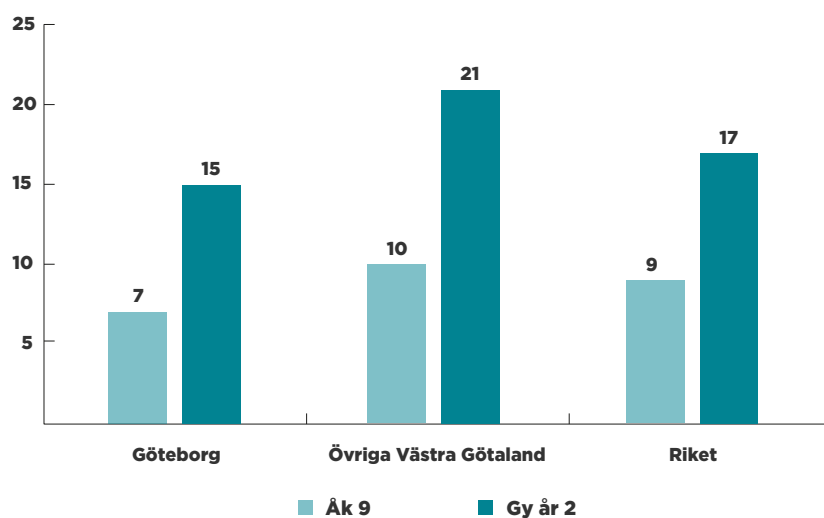

* Röker innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har rökt under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

Ungefär var tionde elev i årskurs 9 röker och i gymnasiet är det mellan en femtedel och en fjärdedel som röker. Som framgår av diagrammet ovan är det något färre elever i årskurs 9 i Göteborg som röker jämfört med övriga Västra Götaland och riket, 9 procent jämfört med 10 procent. I gymnasiets år 2 finns flest andel som röker i övriga Västra Götaland, 24 procent, att jämföra med 23 procent i Göteborg och 20 procent i riket.

Diagrammet nedan presenterar en jämförelse av andelen snusare i Göteborg, övriga Västra Götaland och riket.

Diagram 5. Andel elever som snusar*, årskurs 9 och gymnasiets år 2, Göteborg, övriga Västra Götaland (Västra Götalandsregionen 2019) och riket (Zetterqvist 2019) 2019, i procent.

* Snusar innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande snusar (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

Variationen av andelen elever som snusar är lite större än bland de som röker i jämförelsen mellan Göteborg, övriga Västra Götaland och riket. Högst andel elever som snusar i årskurs 9 finns i övriga Västra Götaland med 10 procent följt av 9 procent i riket och 7 procent i Göteborg. Även i gymnasiets år 2 finns flest andel som snusar i övriga Västra Götaland, 21 procent, att jämföra med 17 procent i riket och 15 procent i Göteborg.

Tobaksutvecklingen bland unga i Göteborg

I det här kapitlet presenteras hur elevernas tobaksvanor i form av rökning av cigaretter och snusning förändrats under åren som undersökningen skolelevers drogvanor genomförts i Göteborg.

För både rökning av cigaretter och snusning presenteras utvecklingen av andelen elever som rökt respektive snusat någon gång, senaste 12 månaderna och senaste 30 dagarna mellan 2013 och 2019. Därefter redovisas utvecklingen av andelen elever som röker respektive snusar från 2007 till 2019. Röker respektive snusar innebär i det här sammanhanget att man svarat ”ja” på frågan om man fortfarande röker eller snusar och därefter svarat ”ja” på varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland.

Andelen som röker respektive snusar dagligen är den enda fråga från alla första undersökningen i Göteborg 2004 som kan jämföras med de senare undersökningarna. Det gör att vi kan följa utvecklingen av andelen elever som röker respektive snusar dagligen i Göteborg ända sedan 2004.

Rökning av cigaretter

I tabellen nedan visas utvecklingen mellan undersökningarna 2013, 2016 och 2019 av att ha rökt cigaretter någon gång, senaste 12 månaderna och senaste 30 dagarna.

Tabell 2. Andel elever som rökt cigaretter någon gång, senaste 12 månaderna och senaste 30 dagarna, årskurs 9 och gymnasiets år 2, Göteborg 2013–2019, i procent.

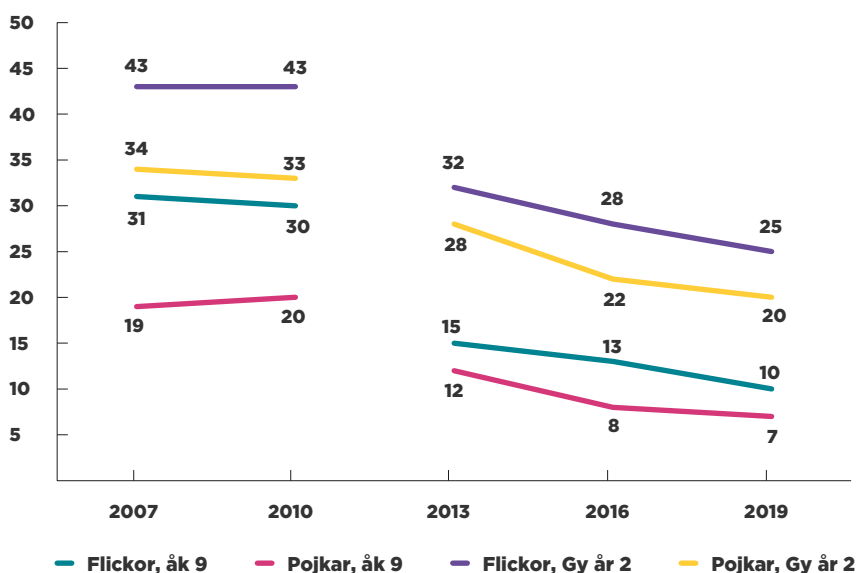
Anges i %	Årskurs 9			Gymnasiets år 2		
	2013	2016	2019	2013	2016	2019
Rökt cigaretter någon gång	35	26	22	58	51	45
Rökt cigaretter senaste året	26	19	17	46	41	36
Rökt cigaretter senaste månaden	13	10	10	29	25	23

I årskurs 9 har andelen elever som rökt cigaretter någon gång minskat från 35 procent 2013 till 26 procent 2016 och ned till 22 procent 2019. Andelen som har rökt cigaretter under de senaste 12 månaderna har minskat från 26 procent 2013 till 19 procent 2016 och till 17 procent 2019. Att ha rökt cigaretter under de senaste 30 dagarna har minskat från 13 procent 2013 till 10 procent 2016 och ligger kvar där oförändrat 2019.

I gymnasiet år 2 har andelen elever som rökt cigaretter någon gång minskat från 58 procent 2013 till 51 procent 2016 till 45 procent 2019. Att ha rökt cigaretter under de senaste 12 månaderna har minskat från 46 procent 2013 till 41 procent 2016 och till 36 procent 2019. Andelen elever som har rökt cigaretter under de senaste 30 dagarna har minskat från 29 procent 2013 till 25 procent 2016 och ned till 23 procent 2019.

I diagram 6 visas hur andelen flickor och pojkar i Göteborg som röker har förändrats sedan undersökningen 2007. Från den första undersökningen 2004 finns inga jämförbara resultat. Definitionen av röker och snusar ändrades 2012 och blev något snävare vilket i viss mån kan förklara nedgången mellan 2010 och 2013. Det visas med ett avbrott i diagrammen nedan. Tidigare var frågan bara: *Röker du?* Nuvarande definition inkluderar dem som svarat att de rökt under senaste året och dessutom svarat "ja" på alltifrån bara på fest till daglig rökning.

Diagram 6. Andel elever som röker*, fördelat efter kön, årskurs 9 och gymnasiet år 2, Göteborg 2007–2019, i procent.

* Röker innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har rökt under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

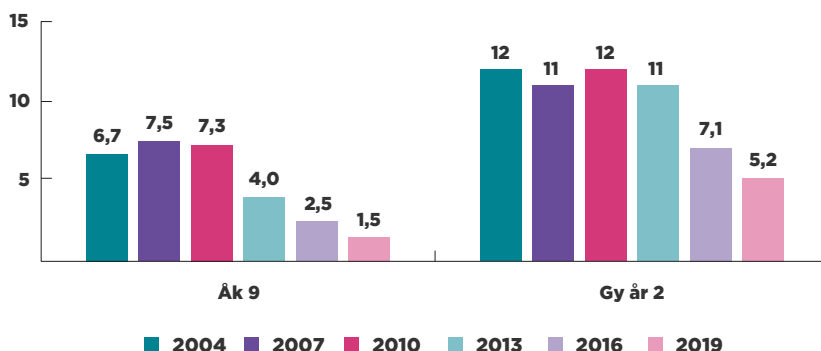
Diagrammet ovan visar att det mellan mätningarna 2007 och 2010 inte skedde några stora förändringar av andelen elever som röker. Som framkommer är det en betydligt större andel flickor som röker både i årskurs 9 (31 och 30 procent) och i gymnasiet år 2 (43 procent båda åren) jämfört med andelen pojkar i årskurs 9 (19 och 20 procent) och i gymnasiet år 2 (34 och 33 procent).

För flickor i årskurs 9 har andelen som röker sjunkit från 15 procent 2013 till 10 procent 2019 och för pojkar från 12 procent till 7 procent. Den totala andelen elever i årskurs 9 som röker 2019 var 9 procent.

Bland flickorna i gymnasiet år 2 har andelen som röker sjunkit från 32 procent 2013 till 25 procent 2019 och för pojkar från 28 procent till 20 procent. I gymnasiet år 2 var 2019 den totala andelen elever som röker 23 procent.

Frågan om daglig rökning finns oförändrad med från den allra första Göteborgsundersökningen som genomfördes 2004. I diagram 7 redovisas utvecklingen av daglig rökning för årskurs 9 och gymnasiet år 2 sedan 2004.

Diagram 7. Andel elever som röker dagligen, årskurs 9 och gymnasiets år 2, Göteborg 2004–2019, i procent.

Det är en tydlig nedgång i den dagliga rökningen sedan 2004. För årskurs 9 var andelen oförändrad från 2004 till 2010 med 7 procent vilket 2013 minskade till 4,0 procent, 2016 till 2,5 procent och i 2019 års undersökning är helt nere på 1,5 procent. I gymnasiets år 2 var andelen förhållandevis oförändrad mellan 2004 och 2013 då andelen pendlade mellan 12 och 11 procent vilket 2016 minskade till 6 procent för att 2019 gått ned till 4,3 procent.

Snusning

I tabellen nedan visas utvecklingen mellan undersökningarna 2013, 2016 och 2019 av att ha snusat någon gång, senaste 12 månaderna och senaste 30 dagarna.

Tabell 3. Andel elever som snusat någon gång, senaste 12 månaderna och senaste 30 dagarna, årskurs 9 och gymnasiets år 2, Göteborg 2013–2019, i procent.

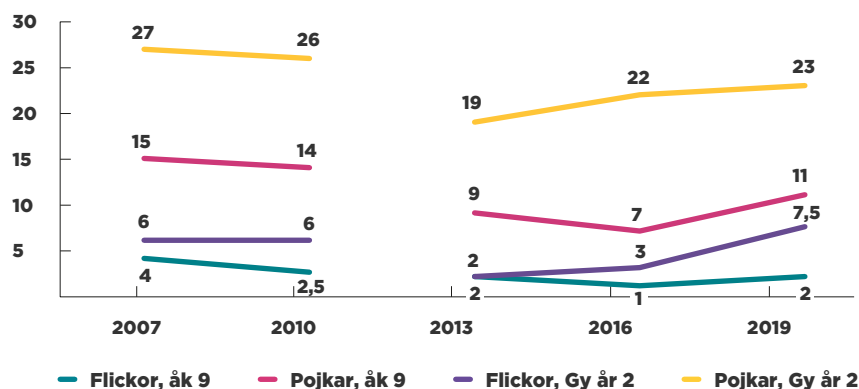
Anges i %	Årskurs 9			Gymnasiets år 2		
	2013	2016	2019	2013	2016	2019
Snusat någon gång	17	15	18	33	34	36
Snusat senaste året	13	12	16	24	27	31
Snusat senaste månaden	7	6	11	14	16	20

I årskurs 9 har andelen elever som snusat någon gång minskat från 17 procent 2013 till 15 procent 2016 för att sedan öka till 18 procent 2019. Andelen som har snusat under de senaste 12 månaderna minskade från 13 procent 2013 till 12 procent 2016 för att sedan öka till 16 procent 2019. Att ha snusat under de senaste 30 dagarna minskade från 7 procent 2013 till 6 procent 2016 för att sedan öka till 11 procent 2019.

I gymnasiets år 2 har andelen elever som snusat någon gång ökat från 33 procent 2013 till 34 procent 2016 och upp till 36 procent 2019. Att ha snusat under de senaste 12 månaderna har ökat från 24 procent 2013 till 27 procent 2016 och försatt öka till 31 procent 2019. Andelen elever som har snusat under de senaste 30 dagarna har ökat från 14 procent 2013 till 16 procent 2016 och upp till 20 procent 2019.

I diagrammet nedan visas hur flickorna och pojkarna i Göteborg har förändrat sina snusvanor sedan undersökningen 2007. Från den första undersökningen 2004 finns inga jämförbara resultat. Definitionen av snusar ändrades 2012 och blev något snävare vilket i viss mån kan förklara nedgången mellan 2010 och 2013. Det visas med ett avbrott i diagrammen nedan. Tidigare var frågan bara: *Snusar du?* Nuvarande definition inkluderar dem som svarat att de snusat under senaste året och dessutom svarat ”ja” på alltifrån bara på fest till daglig snusning.

Diagram 8. Andel elever som snusar*, fördelat efter kön, årskurs 9 och gymnasiet år 2, Göteborg 2007–2019, i procent.

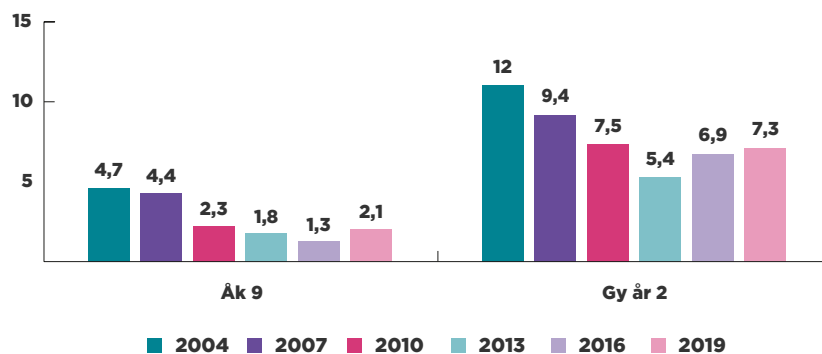
* Snusar innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande snusar (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

Snusning är betydligt mer förekommande bland pojkar än bland flickor. I diagrammet framkommer en liten nedgång mellan 2007 och 2010 av andelen elever som snusar bland både flickor och pojkar i årskurs 9 samt bland pojkar i gymnasiet år 2 medan utvecklingen bland flickor i gymnasiet år 2 är oförändrad. Andelen pojkar i årskurs 9 som snusar 2007 och 2010 är 15 och 14 procent jämfört med 4 och 2,5 procent bland flickorna. I gymnasiet år 2 är det vid samma årtal 27 och 26 procent av pojkarna som snusar och bland flickorna är andelen 6 procent båda åren.

Utvecklingen mellan 2013 och 2019 skiljer sig här jämfört med utvecklingen bland de som röker. I årskurs 9 minskade andelen som snusar mellan 2013 och 2016 för flickor från 2 till 1 procent och för pojkar från 9 till 7 procent för att i undersökningen 2019 för flickor åter öka till 2 procent och för pojkar öka till 11 procent. Den totala andelen elever i årskurs 9 som snusar 2019 var 6,9 procent. I gymnasiet år 2 har andelen elever som snusar ökat både 2016 och 2019. För flickor har andelen ökat från 2 procent 2013 till 7,5 procent 2019 och för pojkar från 19 procent till 23 procent vid samma undersökningar. I gymnasiet år 2 var 2019 den totala andelen elever som snusar 15,4 procent.

Även frågan om daglig snusning finns med oförändrad från den första Göteborgsundersökningen som genomfördes 2004. I diagram 9 redovisas utvecklingen av daglig snusning för årskurs 9 och gymnasiet år 2 sedan 2004.

Diagram 9. Andel elever som snusar dagligen, årskurs 9 och gymnasiets år 2, Göteborg 2004–2019, i procent.

Även i den dagliga snusningen är det en nedgång jämfört med 2004.

I årskurs 9 har andelen som snusar dagligen minskat från 5 procent 2004 till 1,3 procent 2016 vilket i 2019 års undersökning ökat till 2,1 procent.

I gymnasiets år 2 har andelen som snusar dagligen gått ned från 12 procent 2004 till 5 procent 2013 medan andelen i undersökningen 2016 ökade till 7 procent vilken är oförändrad i 2019 års undersökning.

Utvecklingen av rökning och snusning per stadsdel

I det här avsnittet redovisas utvecklingen av andel elever som röker och snusar dagligen eller nästan dagligen per stadsdel uppdelat på årskurs 9 och gymnasiets år 2 mellan 2010 och 2019. Det bör observeras att frågan ändrades 2012. Definitionen som använts efter ändringen är något snävare vilket till viss del kan förklara den stora förändringen mellan undersökningarna 2010 och 2013.

Röker dagligen eller nästan dagligen per stadsdel

I tabellen nedan redovisas utvecklingen av daglig eller nästan daglig rökning från 2010 till 2019 bland eleverna i årskurs 9 och gymnasiets år 2 uppdelat per stadsdel samt Göteborg totalt.

Tabell 4. Andel elever som röker dagligen eller nästan dagligen per stadsdel, årskurs 9 och gymnasiets år 2, 2010–2019, Göteborg, i procent.

Anges i %	Årskurs 9				Gymnasiets år 2			
	2010	2013	2016	2019	2010	2013	2016	2019
Angered	12,9	4,7	3,7	2,3	19,0	13,4	10,0	7,4
Askim-Frölunda-Högsbo	12,5	3,8	5,7	2,3	17,4	13,0	7,1	3,7
Centrum	5,8	4,6	4,3	1,2	15,4	14,9	12,0	7,4
Lundby	9,3	2,1	3,9	4,5	21,9	12,3	7,7	6,8
Majorna-Linné	17,1	5,4	5,2	4,1	23,3	18,2	7,5	13,7
Norra Hisingen	11,6	5,6	3,1	2,8	16,0	14,9	10,2	8,1
Västra Göteborg	5,8	5,2	2,3	2,6	14,6	13,0	6,9	6,2
Västra Hisingen	9,5	7,5	2,2	2,9	17,7	15,4	9,1	5,7
Örgryte-Härlanda	10,2	3,3	4,6	1,5	14,9	10,0	9,7	6,6
Östra Göteborg	11,3	5,5	5,9	2,6	22,4	13,9	9,3	5,0
Göteborg	10,5	5,1	3,9	2,7	17,7	13,9	9,2	6,7

Som framgår av tabellen ovan har Lundby högst andel elever i årskurs 9 som röker dagligen eller nästan dagligen 2019 med 4,5 procent följt av Majorna-Linné med 4,1 procent. Lägst andel elever finns i Centrum med 1,2 procent följt av Örgryte-Härlanda med 1,5 procent. I gymnasiets år 2 finns högst andel elever som röker dagligen eller nästan dagligen 2019 i Majorna-Linné med 13,7 procent följt av Norra Hisingen med 8,1 procent. Askim-Frölunda-Högsbo har lägst andel elever, 3,7 procent, följt av Östra Göteborg med 5,0 procent.

I Göteborg totalt ser vi en minskning av andelen elever som röker dagligen eller nästan dagligen. För årskurs 9 har det minskat från 10,5 procent 2010 till 2,7 procent 2019 och i gymnasiets år 2 från 17,7 procent 2010 till 6,7 procent 2019. Även här ändrades frågan 2012 och blev snävare, vilket till viss del förklarar den stora minskningen mellan 2010 och 2013.

Störst minskning i årskurs 9 från 2010 till 2019 finns i Majorna-Linné från 17,1 procent till 4,1 procent följt av Angered från 12,9 procent till 2,3 procent och Askim-Frölunda-Högsbo från 12,5 procent till 2,3 procent. I gymnasiets år 2 finns den största minskningen av andelen elever som röker dagligen eller nästan dagligen i Östra Göteborg från 22,4 procent 2010 till 5,0 procent 2019 följt av Lundby från 21,9 procent till 6,8 procent.

Snusar dagligen eller nästan dagligen per stadsdel

Här redovisas utvecklingen av daglig eller nästan daglig snusning från 2010 till 2019 bland eleverna i årskurs 9 och gymnasiets år 2 uppdelat per stadsdel.

Tabell 5. Andel elever som snusar dagligen eller nästan dagligen per stadsdel, årskurs 9 och gymnasiets år 2, 2010–2019, Göteborg, i procent.

Anges i %	Årskurs 9				Gymnasiets år 2			
	2010	2013	2016	2019	2010	2013	2016	2019
Angered	3,8	1,1	0,4	1,8	6,0	3,3	5,9	7,4
Askim-Frölunda-Högsbo	4,3	2,0	4,7	4,3	8,7	4,3	9,5	9,3
Centrum	0,7	3,1	0	1,8	13,0	9,7	9,2	10,0
Lundby	2,5	0	1,7	2,2	9,4	5,8	3,8	9,7
Majorna-Linné	4,3	1,5	0,9	6,0	10,4	7,0	11,0	10,8
Norra Hisingen	4,1	3,3	2,6	3,2	8,0	6,9	7,4	7,2
Västra Göteborg	3,6	2,5	2,7	3,6	8,8	5,3	12,2	12,2
Västra Hisingen	1,2	2,4	0,6	2,7	12,8	5,9	6,2	9,4
Örgryte-Härlanda	3,3	3,0	3,8	4,8	8,6	10,4	9,7	13,9
Östra Göteborg	3,6	3,6	1,5	2,8	6,0	4,0	4,8	7,1
Göteborg	3,2	2,3	2,1	3,3	9,0	6,0	8,2	9,6

Den stadsdel med högst andel elever som snusar dagligen eller nästan dagligen 2019 i årskurs 9 är Majorna-Linné med 6,0 procent följt av Örgryte-Härlanda med 4,8 procent. Lägst andel finns i Angered och Centrum som båda har 1,8 procent följt av Lundby med 2,2 procent. Högst andel elever i gymnasiets år 2 som snusar dagligen eller nästan dagligen 2019 finns i Örgryte-Härlanda med 13,9 procent följt av Västra Göteborg med 12,2 procent. Den stadsdel med lägst andel är Östra Göteborg med 7,1 procent följt av Norra Hisingen med 7,2 procent.

Då det gäller daglig eller nästan daglig snusning totalt i Göteborg har utvecklingen inte varit lika positiv som för daglig eller nästan daglig rökning. I årskurs 9 sjönk andelen 2013 och 2016 för att 2019 ökat och ligger lite högre 3,3 procent jämfört med 2010 då den låg på 3,2 procent. I gymnasiets år 2 sjönk andelen elever som snusar dagligen eller nästan dagligen från 9,0 procent 2010 till 6,0 procent 2013 från vilket det ökade till 8,2 procent 2016 och återigen ökade 2019 till 9,6 procent.

Utvecklingen av andelen elever som snusar dagligen eller nästan dagligen skiljer sig åt mellan stadsdelarna där den ökat i en del och minskat i andra. De stadsdelar som ökat mest i årskurs 9 mellan 2010 och 2019 är Västra Hisingen från 1,2 procent till 2,7 procent och Örgryte-Härlanda från 3,3 procent till 4,8 procent. Störst minskning finns i Angered som gått från 3,8 procent 2010 till 1,8 procent 2019 följt av Norra Hisingen från 4,1 procent 2010 till 3,2 procent 2019.

I gymnasiets år 2 finns den största ökningen av andel elever som snusar dagligen eller nästan dagligen i Örgryte-Härlanda som gått från 8,6 procent 2010 till 13,9 procent 2019 följt av Västra Göteborg från 8,8 procent 2010 till 12,2 procent 2019. Störst minskning finns i Västra Hisingen från 12,8 procent 2010 till 9,4 procent 2019 följt av Centrum från 13,0 procent 2010 till 10,0 procent 2019.

E-cigarett

Under 2000-talet har e-cigarett (elektroniska cigaretter) börjat säljas på marknaden. Det finns hundratals olika varianter av e-cigarett, både till utseende och funktion. E-cigarett består oftast av en metall- eller plasthylsa med munstycke, behållare för rökvätskan samt en förångare. Vätskan är en blandning av smakämnen, propylenglykol, glycerin och finns med eller utan tillsatt nikotin. När e-cigarett används värms vätskan upp med hjälp av ström från ett batteri och det bildas en ånga att andas in. Att röka e-cigarett kallas för att "vejpa" från engelskans *vaporizer*. Det finns en mängd smaker på vätskan, allt ifrån godis till vanlig tobak och unga lockas att börja röka på det sättet (Ketonen & Malik 2020). Världshälsorganisationen (WHO) varnar i rapport från juli 2019 för e-cigarettens hälsorisk och då inte enbart för eventuellt innehåll av nikotin utan även för innehållet i smakämnen (WHO 2019). Elektroniska cigaretter och påfyllnadsbehållare får inte säljas till dem som inte har fyllt 18 år i Sverige.

Frågan om e-cigarett kom med i CAN:s undersökning första gången 2014, i Göteborg finns därför bara resultat från undersökningarna 2016 och 2019. Nedan redovisas andelen elever som rökt e-cigarett någon gång, senaste 12 månaderna och senaste 30 dagarna de åren.

Tabell 6. Andel elever som rökt e-cigarett någon gång, senaste 12 månaderna och senaste 30 dagarna, årskurs 9 och gymnasiet år 2, Göteborg 2016–2019, i procent.

Anges i %	Årskurs 9		Gymnasiet år 2	
	2016	2019	2016	2019
Rökt e-cigarett någon gång	27	28	40	39
Rökt e-cigarett senaste året	18	18	24	21
Rökt e-cigarett senaste månaden	7	7	7	7

Bland eleverna i årskurs 9 var det 27 procent som hade rökt e-cigarett någon gång 2016 vilket 2019 ökat till 28 procent. Andelen elever som har rökt e-cigarett de senaste 12 månaderna ligger oförändrat på 18 procent vid båda undersökningarna. Även andelen som har rökt e-cigarett under de senaste 30 dagarna är oförändrad på 7 procent.

I gymnasiet år 2 har andelen som rökt e-cigarett gått från 40 procent 2016 till 39 procent 2019. Andelen som har rökt e-cigarett de senaste 12 månaderna har minskat från 24 procent 2016 till 21 procent 2019. Att ha rökt e-cigarett under de senaste 30 dagarna ligger oförändrat på 7 procent i båda undersökningarna.

Vattenpipa

Vattenpipsrökning har förekommit sedan lång tid tillbaka i österländska och afrikanska kulturer. Under 1990-talet spred sig förekomsten till andra delar av världen och så småningom till Sverige där det mest förekommer bland ungdomar och unga vuxna.

I vattenpipan röker man tobak som kan vara smaksatt eller rökmassa som är nikotinfri. Vattenpipan består av en vattenbehållare med ventil, ett piphuvud och en slang med munstycke på. Kol används för att hetta upp tobaken eller rökmassan och den rök som bildas filtreras genom vattnet i behållaren innan den passerar slangen och munstycket. Nikotinmängden man får i sig vid vattenpipsrökning med tobak är högre än den vid cigarrettrökning eftersom rökvolymen är betydligt större jämfört med vid cigarrettrökning eftersom rökning genom vattenpipa pågår under betydligt längre tid. Kolet som används ökar hälsorisken än mer då det medför att det tillför röken kolmonoxid, metaller och cancerogena ämnen (*Statens folkhälsoinstitut 2010*).

CAN har ställt frågan om vattenpipsrökning i de nationella undersökningarna av skolevers drogvanor sedan 2009. Sedan dess har andelen elever som rökt vattenpipa minskat. I tabell 5 redovisas utvecklingen av andel Göteborgselever som rökt vattenpipa någon gång, senaste 12 månaderna och senaste 30 dagarna mellan 2013 och 2019.

Tabell 7. Andel elever som rökt vattenpipa någon gång, senaste 12 månaderna och senaste 30 dagarna, årskurs 9 och gymnasiet år 2, Göteborg 2013-2019, i procent.

Anges i %	Årskurs 9			Gymnasiets år 2		
	2013	2016	2019	2013	2016	2019
Rökt vattenpipa någon gång	30	20	16	54	42	33
Rökt vattenpipa senaste året	21	13	11	34	26	23
Rökt vattenpipa senaste månaden	8	5	4	10	9	8

I årskurs 9 har andelen elever som har rökt vattenpipa någon gång minskat från 30 procent 2013 till 20 procent 2016 och till 16 procent 2019. Att ha rökt vattenpipa under de senaste 12 månaderna har minskat från 21 procent 2013 till 13 procent 2016 och till 11 procent 2019. Andelen elever som har rökt vattenpipa under de senaste 30 dagarna har också minskat från 8 procent 2013 till 5 procent 2016 och ned till 4 procent 2019.

I gymnasiet år 2 har andelen som rökt vattenpipa någon gång minskat från 54 procent 2013 till 42 procent 2016 och till 33 procent 2019. Andelen som har rökt vattenpipa under de senaste 12 månaderna har minskat från 34 procent 2013 till 26 procent 2016 och ned till 23 procent 2019. Att ha rökt vattenpipa under de senaste 30 dagarna har minskat från 10 procent 2013 till 9 procent 2016 och ned till 8 procent 2019.

Risk- och skyddsfaktorer kopplat till tobaksanvändning

Forskning inom preventionsområdet har under de senaste årtiondena handlat om vilka risk- och skyddsfaktorer som ökar respektive minskar risken för olika former av psykisk ohälsa och normbrytande beteenden som exempelvis alkohol-, tobak- och droganvändning, kriminalitet, våld med mera. Det är vanligt att risk- och skyddsfaktorer oftast delas in i tre grupper: individuella faktorer, grupp faktorer som till exempel familj och skola samt samhällsfaktorer (*Hawkins et al. 1992*). Det finns en hel del forskning om riskfaktorer, däremot är skyddsfaktorer inte ett lika beforskat område.

Både risk- och skyddsfaktorer kan öka respektive minska risker, vilket innebär att de inte nödvändigtvis orsakar eller skyddar mot risker såsom normbrott. Riskfaktorer kan förekomma utan att det finns problem, på samma sätt är skyddsfaktorer inte någon garanti mot problem (*Sundell 2008*). Finns flera riskfaktorer samtidigt är riskökningen för problem betydligt starkare (*Bond et al. 2005, Gerard & Buehler 2004, El-Khoury et al. 2005*). För personer som växer upp i en riskmiljö blir skyddsfaktorerna därför ännu viktigare (*Bakermans-Kranenburg et al. 2011, Nilsson et al. 2015*).

Risk- och skyddsfaktorer är i stort sett desamma för beteendeproblem som kriminalitet, våld, användning av alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar. Små skillnader förekommer dock mellan några av dem.

Få studier har tittat specifikt på både risk- och skyddsfaktorer då det gäller tobak. En av de få studierna inom området är Linnéa Hedmans doktorsavhandling (*Hedman 2010*) som egentligen undersökte förekomsten av astma och allergier hos barn med rökande föräldrar. I studien fann hon även att det finns ett starkt samband mellan att ha rökande föräldrar och att själv börja röka. Ett positivt resultat var att både rökning och snusning var mindre förekommande bland de tonåringar som deltog i idrottsaktiviteter.

CAN har i en specialrapport (*Henriksson 2013*) tittat på betydelsen av föräldrars förhållande till tobak. Studien visar precis som i Hedmans doktorsavhandling att tobaksanvändande elever oftare har tobaksanvändande föräldrar. Det bekräftas också att de elever som uppger att deras föräldrar skulle acceptera tobaksbruk i högre grad använder tobak.

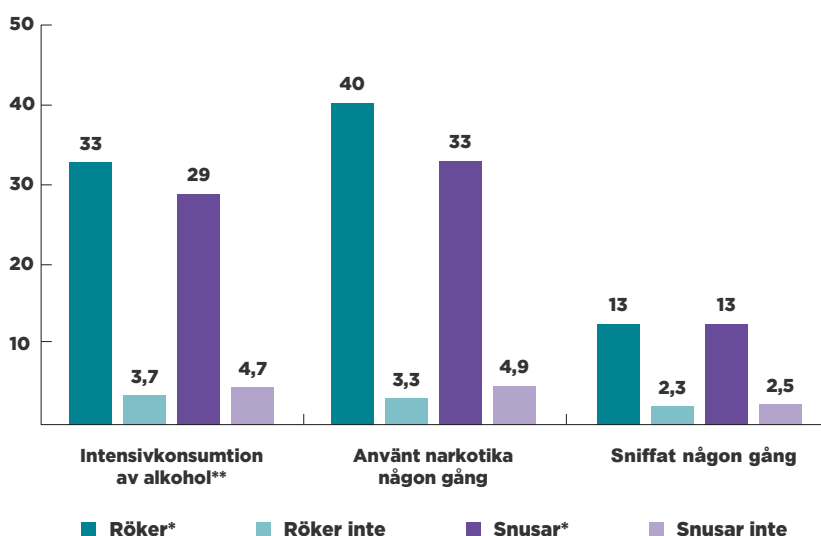
En annan studie som enbart fokuserat på riskfaktorer för rökning kom fram till att kvinnligt kön, lägre föräldrautbildning, dålig stämning i familjen, sämre självrankad hälsa, sämre självkänsla, mindre negativ inställning till rökning, berusningsdrickande och snusanvändning utgör riskfaktorer för rökning (*Joffe et al. 2014*).

I de följande delkapitlen redovisas hur olika risk- och skyddsfaktorer påverkar rökning respektive snusning där statistiken tagits fram från undersökningen *Skolelevers drogvanor i Göteborg 2019*.

Substansanvändning och tobaksanvändning

Nedan redovisas förekomsten av substansanvändning i en jämförelse med gruppen som röker med de som inte röker och de som snusar med de som inte snusar. De former av substansanvändning som valts i det här sammanhanget är intensivkonsumtion av alkohol, att ha använt narkotika någon gång och att ha sniffat någon gång. Första diagrammet visar årskurs 9 och följande diagram visar gymnasiets år 2.

Diagram 10. Andel elever som uppger användning av olika substanser bland dem som röker* eller snusar* jämfört med de som inte röker eller snusar, årskurs 9, Göteborg 2019, i procent.

* Röker och snusar innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har rökt eller snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker eller snusar (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

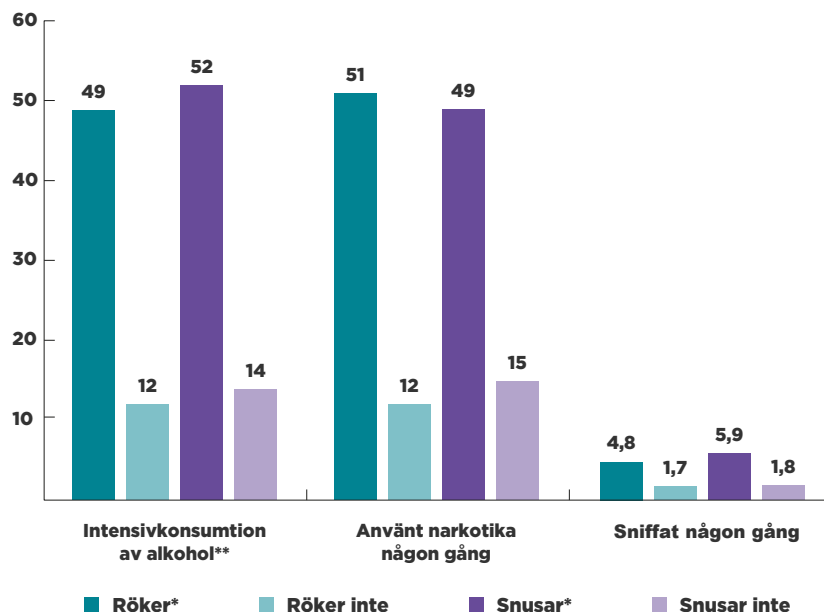
** Intensivkonsumtion av alkohol innebär att vid ett och samma tillfälle någon gång i månaden eller oftare dricka alkohol motsvarande minst fyra stora burkar starköl/starkcider eller 25 cl sprit eller en hel flaska vin eller sex burkar folköl.

Bland Göteborgseleverna totalt i årskurs 9 är det 9,0 procent som röker och 6,9 procent som snusar 2019. Som framgår av diagrammet ovan är det stora skillnader i årskurs 9 mellan de som röker och de som inte röker respektive de som snusar och de som inte snusar när det gäller att även ha använt andra substanser.

Nästan tio gånger så många, 33,0 procent, av eleverna i årskurs 9 som röker har också intensivkonsumerat alkohol jämfört med 3,7 procent bland de som inte röker. Mer än 12 gånger så många, 40,5 procent, bland de som röker har använt narkotika någon gång jämfört med 3,3 procent bland de som inte röker. Mer än fem gånger så många bland de som röker, 12,8 procent, har sniffat någon gång jämfört med 2,3 procent bland de elever som inte röker.

Det framgår också stora skillnader mellan de som snusar och de som inte snusar i årskurs 9 även om skillnaden är något mindre än bland de som röker. Sex gånger så många, 29,0 procent, bland de som snusar har intensivkonsumerat alkohol jämfört med 4,7 procent bland de som inte snusar. Nästan sju gånger så många, 33,2 procent, bland de som snusar har också använt narkotika någon gång jämfört med 4,9 procent bland de som inte snusar. Fem gånger så många, 12,7 procent, bland de som snusar har sniffat någon gång jämfört med 2,5 procent bland de som inte snusar.

Diagram 11. Andel elever som uppger användning av olika substanser bland dem som röker* eller snusar* jämfört med de som inte röker, gymnasiets år 2, Göteborg 2019, i procent.

* Röker och snusar innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har rökt eller snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker eller snusar (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

** Intensivkonsumtion av alkohol innebär att vid ett och samma tillfälle någon gång i månaden eller oftare dricka alkohol motsvarande minst fyra stora burkar starköl/ starkcider eller 25 cl sprit eller en hel flaska vin eller sex burkar folköl.

Bland Göteborgseleverna totalt i gymnasiets år 2 är det 22,6 procent som röker och 14,4 procent som snusar 2019. Även i gymnasiets år 2 skiljer det sig åt i att ha använt andra substanser bland de som röker respektive snusar och de som inte röker respektive snusar. Skillnaderna är dock inte lika stora här som i årskurs 9.

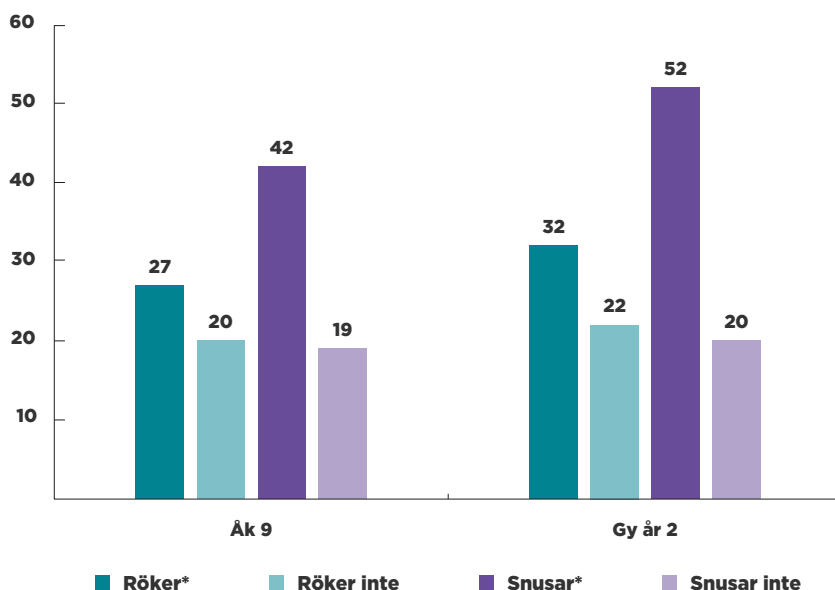
Fyra gånger så många i gymnasiets år 2, 48,6 procent, bland de som röker har även intensivkonsumerat alkohol jämfört med 12,0 procent bland de som inte röker. Mer än fyra gånger fler, 51,1 procent, bland de som röker har någon gång provat narkotika jämfört med 11,5 procent bland de som inte röker. Nästan tre gånger så många, 4,8 procent, bland de som röker har också sniffat någon gång jämfört med 1,7 procent bland de som inte röker.

Nästan fyra gånger så många i gymnasiets år 2, 52,1 procent, bland de som snusar har intensivkonsumerat alkohol jämfört med 14,4 procent bland de som inte snusar. Mer än tre gånger så många, 49,1 procent, bland de som snusar har använt narkotika någon gång jämfört med 15,3 procent bland de som inte snusar. Mer än tre gånger så många, 5,9 procent, bland de som snusar har sniffat någon gång jämfört med 1,8 procent bland de som inte snusar.

Spel om pengar och tobaksanvändning

Här redovisas skillnaden i att ha spelat om pengar någon gång bland de som röker jämfört med de som inte röker och bland de som snusar jämfört med de som inte snusar. För den som är intresserad finns även en specialrapport om spel om pengar bland unga i Göteborg (*Patriksson 2020*).

Diagram 12. Andel elever som spelat om pengar någon gång bland de som röker* respektive snusar* jämfört med de som inte röker eller snusar, årskurs 9 och gymnasiets år 2, Göteborg 2019, i procent.

* Röker och snusar innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har rökt eller snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker eller snusar (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

Det finns även skillnader i att ha spelat om pengar någon gång bland de som röker och de som inte röker respektive de som snusar och de som inte snusar. Skillnaderna är dock inte lika stora som när det gäller substansanvändning. I årskurs 9 har 27 procent bland de som röker spelat om pengar någon gång jämfört med 20 procent bland de som inte röker. Mer än dubbelt så många, 42 procent, bland de som snusar i årskurs 9 har spelat om pengar någon gång jämfört med 19 procent bland de som inte snusar.

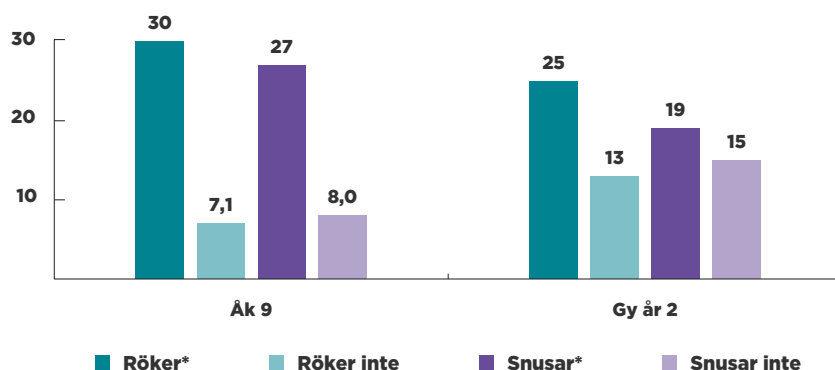
I gymnasiets år 2 har 32 procent bland de som röker spelat om pengar någon gång jämfört med 22 procent bland de som inte röker. När det gäller snusning är det två och en halv gånger fler, 52 procent, bland de elever som snusar som har spelat om pengar någon gång jämfört med 20 procent bland de som inte snusar.

Som framgår av diagrammet ovan är snusning betydligt vanligare bland de som spelat om pengar jämfört med rökning. Den skillnaden framkom inte i föregående diagram där rökning och snusning jämfördes med olika former av substansanvändning.

Skolk och tobaksanvändning

Att det finns kopplingar mellan tobaksanvändning och skolk visas i flera studier (ex. *El-Khoury et al. 2005* och *Nilsson 2005*). Nedan redovisas de sambanden från undersökningen *Skolelevers drogvanor i Göteborg 2019*. Här är utgångspunkten hur förekommande det är med skolk 2–3 gånger i månaden eller oftare bland de som röker jämfört med de som inte röker och bland de som snusar jämfört med de som inte snusar i årskurs 9 och gymnasiets år 2.

Diagram 13. Andel elever som skolkar 2–3 gånger i månaden eller mer bland de som röker* respektive snusar* jämfört med de som inte röker eller snusar, årskurs 9 och gymnasiets år 2, Göteborg 2019, i procent.

* Röker och snusar innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har rökt eller snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker eller snusar (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

Att skolka 2–3 gånger i månaden eller mer är vanligare bland de elever som röker eller snusar. Störst är skillnaden i årskurs 9 där 30 procent bland eleverna som röker skolkar 2–3 gånger i månaden eller oftare jämfört med 7 procent bland de som inte röker. Bland de som snusar är det 27 procent som skolkar jämfört med 8 procent bland de som inte snusar.

I gymnasiets år 2 är skillnaderna inte fullt så stora. Där är det 25 procent bland de som röker som skolkar 2–3 gånger i månaden jämfört med 13 procent bland de som inte röker. När det gäller snusning är det 19 procent bland de som snusar som skolkar jämfört med 15 procent bland de som inte snusar.

Som framgår av diagrammet är rökning något vanligare bland de som skolkar 2–3 gånger i månaden eller oftare jämfört med snusning. En stor skillnad jämfört med spel om pengar (*sidan 26*) där snusning var betydligt vanligare bland de som spelat om pengar.

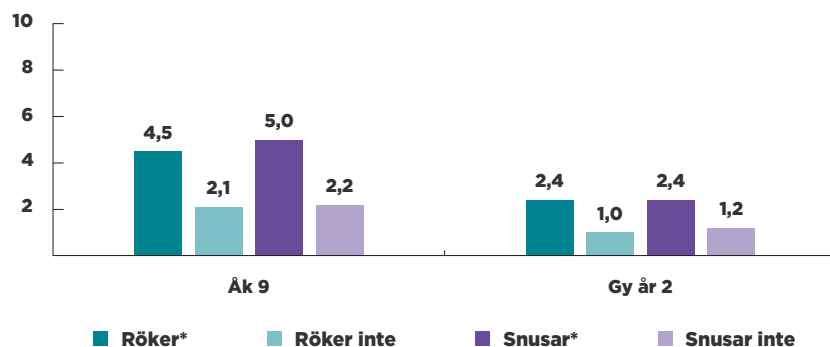
Mobbning och tobaksanvändning

Även mobbning är kopplat till andra riskbeteenden vilket framkommit från tidigare rapport från enhet inom den tidigare förvaltningen Social resursförvaltning. Den kopplingen visade sig både bland de som mobbat andra och de som själva blivit utsatta för mobbning (*PrevU 2009*). En kanadensisk studie som tittat specifikt på kopplingen mellan rökning och mobbing visar att de som röker i större utsträckning mobbar andra. Däremot framkom ingen skillnad i att vara utsatt för mobbning mellan de som röker och de som inte röker vilket skiljer sig från det som framkommer i den här undersökningen (*Morris et al. 2006*). Nedan presenteras jämförelser mellan de som röker respektive snusar och de som inte gör det kopplat till mobbning.

Varit med och mobbat någon och tobaksanvändning

Här presenteras andelen elever som varit med och mobbat någon 2–3 gånger i månaden eller oftare bland de som röker respektive snusar jämfört med de som inte gör det.

Diagram 14. Andel elever som uppger att de varit med och mobbat någon 2–3 gånger i månaden eller oftare de senaste 12 månaderna bland de som röker* respektive snusar* jämfört med de som inte röker eller snusar, årskurs 9 och gymnasiets år 2, Göteborg 2019, i procent.

* Röker och snusar innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har rökt eller snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker eller snusar (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

Generellt är det fler av de som röker eller snusar som har varit med och mobbat någon 2–3 gånger i månaden eller oftare jämfört med de som inte röker eller snusar.

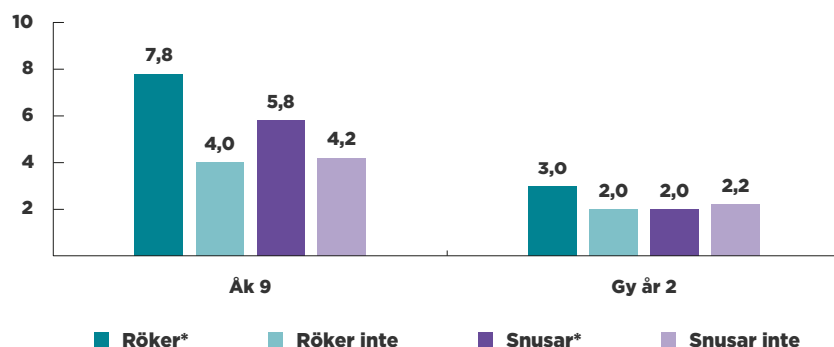
I årskurs 9 är det 4,5 procent av de som röker som varit med och mobbat någon jämfört med 2,1 procent av de som inte röker. Motsvarande siffror för de som snusar är 5,0 procent jämfört med 2,2 procent av de som inte snusar.

I gymnasiets år 2 är siffrorna för att ha mobbat någon lägre. Här är det 2,4 procent av de som röker som varit med och mobbat någon 2–3 gånger i månaden eller oftare jämfört med 1,0 procent bland de som inte röker. Då det gäller snusning är motsvarande siffror 2,4 procent bland de som snusar jämfört med 1,2 procent bland de som inte snusar.

Blivit mobbad och tobaksanvändning

Diagrammet nedan visar andelen elever som blivit mobbade 2–3 gånger i månaden eller oftare bland de som röker respektive snusar jämfört med de som inte gör det.

Diagram 15. Andel elever som uppger att de blivit mobbade 2–3 gånger i månaden eller oftare de senaste 12 månaderna bland de som röker* respektive snusar* jämfört med de som inte röker eller snusar, årskurs 9 och gymnasiet år 2, Göteborg 2019, i procent.

* Röker och snusar innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har rökt eller snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker eller snusar (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

Fler av de som röker eller snusar i årskurs 9 samt de som röker i gymnasiet år 2 har blivit mobbade 2–3 gånger i månaden eller oftare. Däremot är det i gymnasiet ungefär lika vanligt bland de som snusar och de som inte snusar att ha blivit utsatta för mobbning, det är till och med snarare lite fler bland de som inte snusar som blivit mobbade 2–3 gånger i månaden.

I årskurs 9 är det 7,8 procent av de som röker som blivit mobbade 2–3 gånger i månaden eller oftare jämfört med 4,0 procent bland de som inte röker. Bland de som snusar är det 5,8 procent jämfört med 4,2 procent bland de som inte snusar.

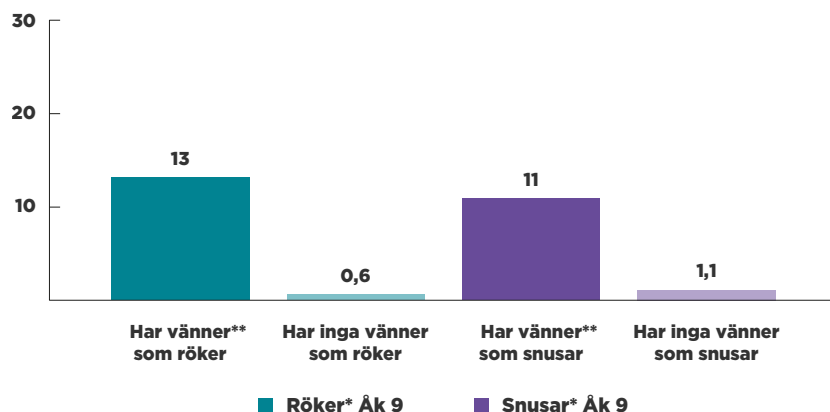
I gymnasiet år 2 är andelen elever som blivit utsatta för mobbning lägre. Bland de som röker i gymnasiet är det 3,0 procent som blivit mobbade 2–3 gånger i månaden eller oftare jämfört med 2,0 procent bland de som inte röker. Bland de som snusar är det 2,0 procent som blivit mobbade jämfört med 2,2 procent bland de som inte snusar.

Tobaksanvändning om man har vänner som röker eller snusar

Tonårstiden är en tid i livet då vänner blir väldigt viktiga och också något man påverkas av. *”Rökning uppstår i ett socialt sammanhang där man både väljer kamrater, påverkas av dem och påverkar andras beteende”* skriver Maria Nilsson i rapporten *Tonåringar om tobak – vanor, kunskaper och attityder* (Nilsson 2005, s.33). Om man frågar ungdomar varför de tror att unga börjar röka är det kompisars påverkan, hela 92 procent, som de skattar högst, vilket framkommer i en undersökning Novus genomförd på uppdrag av *A Non Smoking Generation* (A Non Smoking Generation 2017).

Nedan visas sambandet mellan att röka eller att snusa om vänner som röker respektive snusar jämfört med att inte ha vänner som röker eller snusar från Göteborgsundersökningen.

Diagram 16. Andel elever som uppger att de röker* respektive snusar* bland de som har vänner** som röker eller snusar jämfört med de som inte har vänner som röker eller snusar, årskurs 9, Göteborg 2019, i procent.

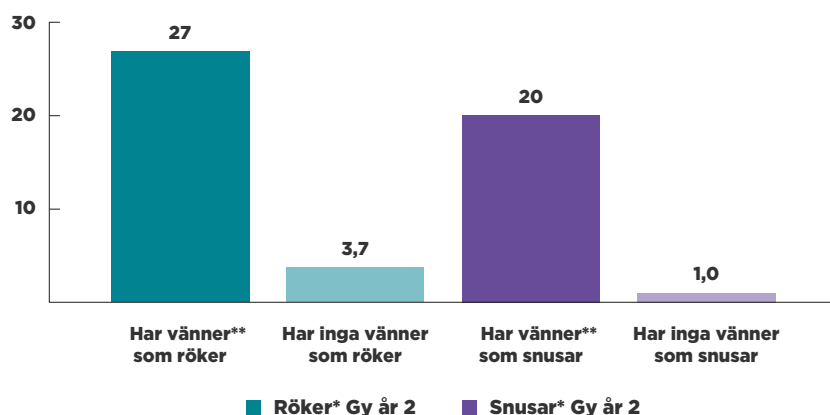

* Röker och snusar innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har rökt eller snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker eller snusar (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

** Att ha vänner som röker eller snusar inkluderar svarsalternativen: någon enstaka, en del och de flesta.

Det är i årskurs 9 mer än 20 gånger mer förekommande att röka, 13,1 procent, om man har vänner som röker jämfört med att inte ha vänner som röker där endast 0,6 procent röker. När det gäller snusning är det tio gånger vanligare att snusa, 10,9 procent, om man har vänner som snusar jämfört med om man inte har vänner som snusar då bara 1,1 procent snusar.

Diagram 17. Andel elever som uppger att de röker* respektive snusar* bland de som har vänner** som röker eller snusar jämfört med de som inte har vänner som röker eller snusar, gymnasiet år 2, Göteborg 2019, i procent.

* Röker och snusar innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har rökt eller snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker eller snusar (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

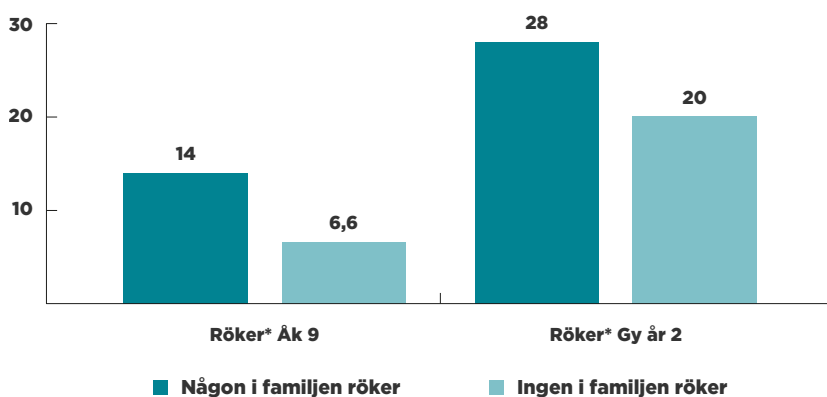
** Att ha vänner som röker eller snusar inkluderar svarsalternativen: någon enstaka, en del och de flesta.

I gymnasiet år 2 är det sju gånger mer förekommande att röka, 26,8 procent, om man har vänner som röker jämfört med att inte ha vänner som röker där bara 3,7 procent röker. Att snusa är 20 gånger mer förekommande (20,0 procent) om man har vänner som snusar jämfört med om man inte har det där endast 1,0 procent snusar.

Tobaksanvändning när någon i familjen använder tobak

Att tobaksanvändningen är högre bland ungdomar vars föräldrar är tobaksanvändare är något som framkommit i flera studier (ex. *Hedman 2010, Henriksson 2013 och Nilsson 2005*). Nedan redovisas de sambanden från *Skolelevers drogvananeundersökning i Göteborg 2019*. Inledningsvis andelen elever som röker när någon i familjen röker jämfört med att ingen i familjen röker. Nedan presenteras andelen elever som snusar när någon i familjen snusar jämför med att ingen i familjen snusar.

Diagram 18. Andel elever som uppger att de röker* i förhållande till om någon i familjen röker respektive om ingen i familjen röker, årskurs 9 och gymnasiet år 2, Göteborg 2019, i procent.

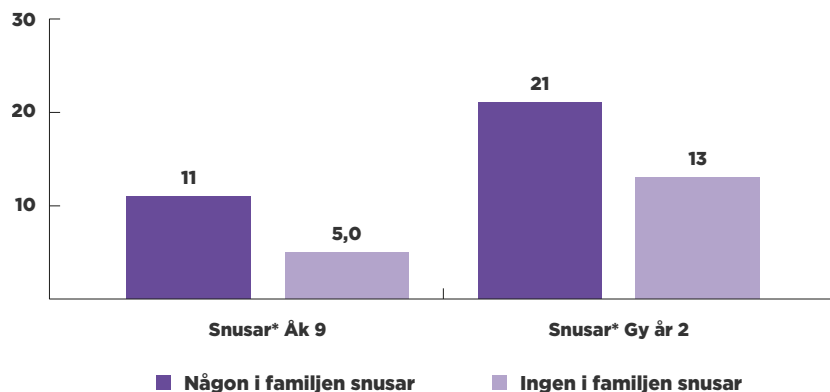

* Röker innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har rökt under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

Någon i familjen röker inkluderar här de elever som på frågan om någon i familjen röker har kryssat för ett eller fler av alternativen: mamma, pappa, annan vårdnadshavare, syskon, annan person.

I årskurs 9 är andelen elever som röker dubbelt så stor då någon i familjen röker jämfört med andelen elever som röker där ingen i familjen röker, 14 procent respektive 7 procent. I gymnasiet år 2 är skillnaden inte lika stor, 28 procent av eleverna röker där någon i familjen röker jämfört med att 20 procent av eleverna röker där ingen i familjen röker.

Diagram 19. Andel elever som uppger att de snusar* i förhållande till om någon i familjen snusar respektive om ingen i familjen snusar, årskurs 9 och gymnasiet år 2, Göteborg 2019, i procent.

* Snusar innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande snusar (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

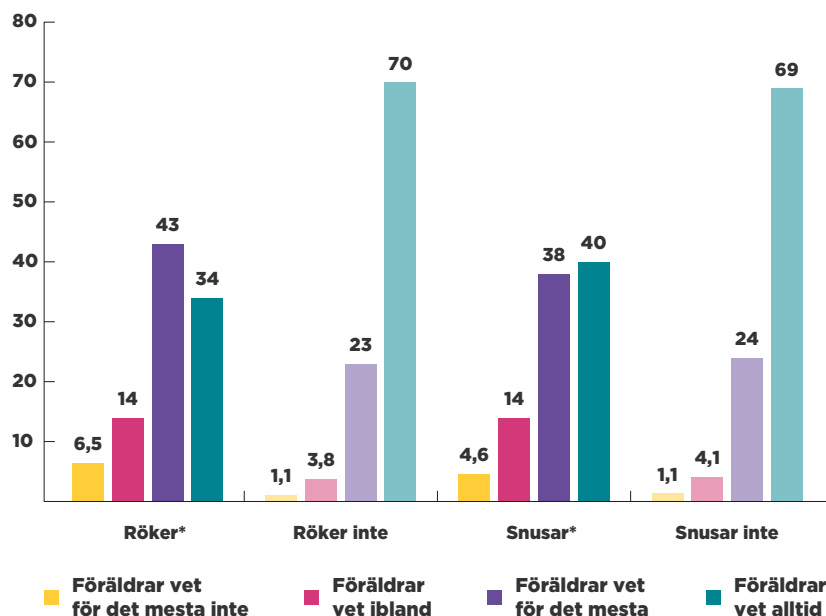
Någon i familjen snusar inkluderar här de elever som på frågan om någon i familjen snusar har kryssat för ett eller fler av alternativen: mamma, pappa, annan vårdnadshavare, syskon, annan person.

I årskurs 9 är det mer än dubbelt så många som snusar, 11 procent, om någon i familjen snusar jämfört med 5 procent om ingen i familjen snusar. I gymnasiet år 2 är det 21 procent som snusar när någon i familjen snusar jämfört med 13 procent när ingen i familjen snusar.

Föräldrarnas kännedom om var ungdomen är på fredags- och lördagskvällar och tobaksanvändning

Föräldrars kännedom om var deras ungdomar är på fredags- och lördagskvällar är en skyddande faktor vilket visas nedan. Här har eleverna fått svara på frågan: *Vet dina föräldrar var du är på fredags- och lördagskvällar*, genom att välja ett av fyra svarsalternativ. I diagrammet nedan jämförs gruppen som röker med gruppen som inte röker och gruppen som snusar med gruppen som inte snusar i årskurs 9.

Diagram 20. Andel elever som uppger att deras föräldrar vet respektive inte vet var de är på fredags- och lördagskvällar bland de som röker jämfört med de som inte röker och bland de som snusar jämfört med de som inte snusar, årskurs 9, Göteborg 2019, i procent.

* Röker och snusar innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har rökt eller snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker eller snusar (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

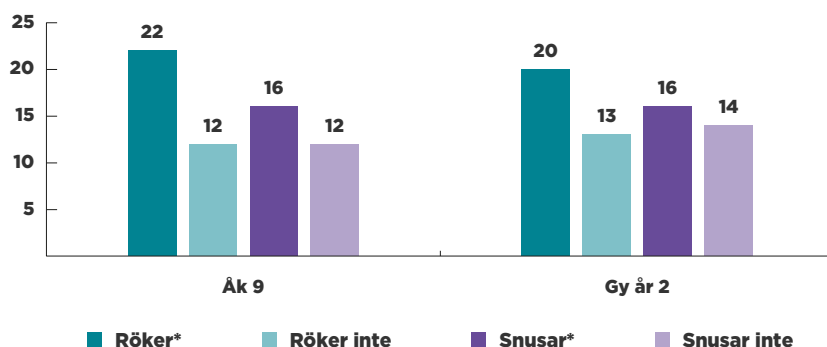
Det vanligaste är att föräldrarna vet var deras ungdomar befinner sig på fredags- och lördagskvällar. Med svarskategorierna *föräldrar vet alltid* och *föräldrar vet för det mesta* sammanslaget är det 2019 totalt 92 procent som svarat det. Vid jämförelse mellan de som röker och de som inte röker respektive de som snusar och de som inte snusar framkommer i diagrammet ovan skillnader.

Med svarskategorierna *föräldrar vet för det mesta inte* och *föräldrar vet ibland* sammanslaget i årskurs 9 är det 21 procent bland de som röker som svarat det jämfört med 5 procent bland de som inte röker. Motsvarande på snusning har 19 procent bland de som snusar jämfört med 5 procent bland de som inte snusar. På svarskategorierna *föräldrar vet för det mesta* och *föräldrar vet alltid* sammanslaget har 77 procent bland de som röker svarat det jämfört med 93 procent bland de som inte röker. Motsvarande för snusning har 78 procent bland de som snusar svarat jämfört med 93 procent bland de som inte snusar.

Våld eller hot om våld i sin hemmiljö och tobaksanvändning

Det är sedan länge känt att bevittna våld i hemmet är en riskfaktor för barn och kan leda till normbrytande beteende (*Socialstyrelsen 2020*). Nedan redovisas andelen elever som upplevt våld eller hot om våld i sin hemmiljö där gruppen som röker jämförs med de som inte röker och de som snusar jämförs med de som inte snusar.

Diagram 21. Andel elever som uppger att upplevt våld eller hot om våld i hemmiljön bland de som röker jämfört med de som inte röker och bland de som snusar jämfört med de som inte snusar, årskurs 9 och gymnasiet år 2, Göteborg 2019, i procent.

* Röker och snusar innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har rökt eller snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker eller snusar (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

Nästan dubbelt så många bland de som röker i årskurs 9, 22 procent, har svarat att de upplevt våld eller hot om våld i sin hemmiljö jämfört med 12 procent i gruppen som inte röker. Då det gäller snusning är skillnaderna inte lika stora, 16 procent i gruppen som snusar har svarat att de upplevt våld eller hot om våld i sin hemmiljö jämfört med 12 procent i gruppen som inte röker.

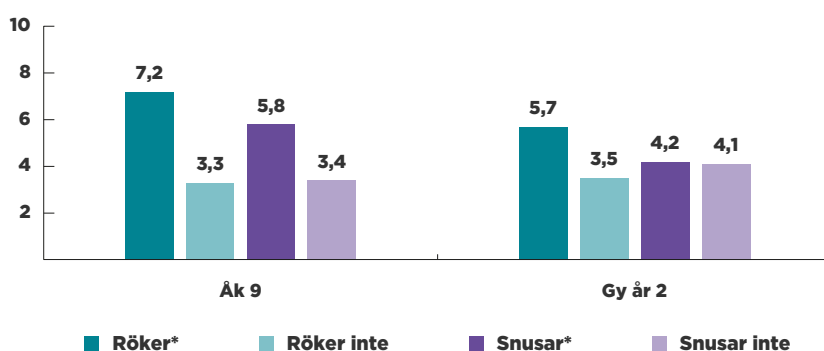
I gymnasiet år 2 har 20 procent bland de som röker uppgivit att de upplevt våld eller hot om våld i sin hemmiljö jämfört med 13 procent bland de som inte röker. För snusning är skillnaderna än mindre än i årskurs 9. Bland de som röker har 16 procent uppgivit att de upplevt våld eller hot om våld i sin hemmiljö jämfört med 14 procent bland de som inte snusar.

Det är med andra ord vanligare att ha upplevt våld eller hot om våld i sin hemmiljö både bland de som röker och de som snusar i både årskurs 9 och i gymnasiet år 2.

Förhållandet till sin familj och tobaksanvändning

En god anknytning och bra relation till sin familj är en skyddande faktor medan avsaknad i stället utgör en riskfaktor. I enkäten har eleverna fått svara på om de är nöjda eller missnöjda med förhållandet till sina familjer. De allra flesta eleverna är nöjda med relationen till sina familjer. Nedan redovisas de som svarat att de är missnöjda eller mycket missnöjda med förhållandet till sin familj bland de som röker jämfört med de som inte röker och bland de som snusar jämfört med de som inte snusar.

Diagram 22. Andel elever som uppger att de vanligtvis är missnöjda eller mycket missnöjda med förhållandet till sina familjer bland de som röker jämfört med de som inte röker och bland de som snusar jämfört med de som inte snusar, årskurs 9 och gymnasiets år 2, Göteborg 2019, i procent.

* Röker och snusar innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har rökt eller snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker eller snusar (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

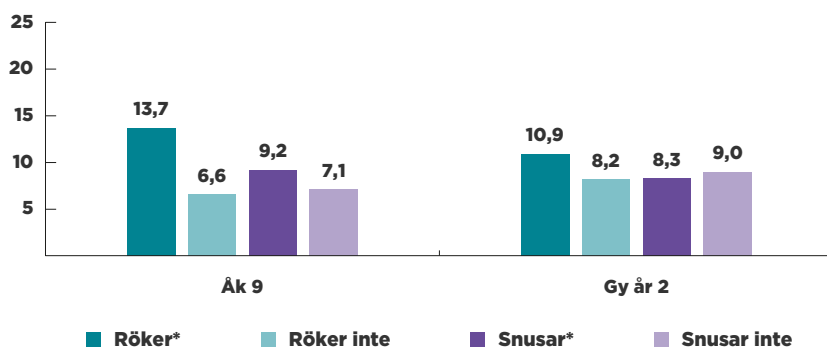
Mer än dubbelt så många bland de som röker i årskurs 9, 7,2 procent, är missnöjda eller mycket missnöjda med förhållandet till sina familjer jämfört med de som inte röker där 3,3 procent är det. Bland de som snusar är skillnaden något mindre, 5,8 procent bland de som snusar jämfört med 3,4 procent bland de som inte snusar är missnöjda eller mycket missnöjda med förhållandet till sina familjer.

I gymnasiets år 2 är det 5,7 procent bland de som röker som är missnöjda eller mycket missnöjda med förhållandet till sina familjer jämfört med 3,5 procent bland de som inte röker. Bland de som snusar är det knappt någon skillnad, 4,2 procent bland de som snusar jämfört med 4,1 procent bland de som inte snusar.

Nöjd eller missnöjd med sin hälsa och tobaksanvändning

Eleverna har också svarat på en fråga om hur nöjda de är med sin hälsa. Nedan presenteras de elever som svarat att de är missnöjda eller mycket missnöjda med sin hälsa bland de som röker jämfört med de som inte röker och bland de som snusar jämfört med de som inte snusar.

Diagram 23. Andel elever som uppger att de är missnöjda eller mycket missnöjda med sin hälsa bland de som röker jämfört med de som inte röker och bland de som snusar jämfört med de som inte snusar, årskurs 9 och gymnasiets år 2, Göteborg 2019, i procent.

* Röker och snusar innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har rökt eller snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker eller snusar (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

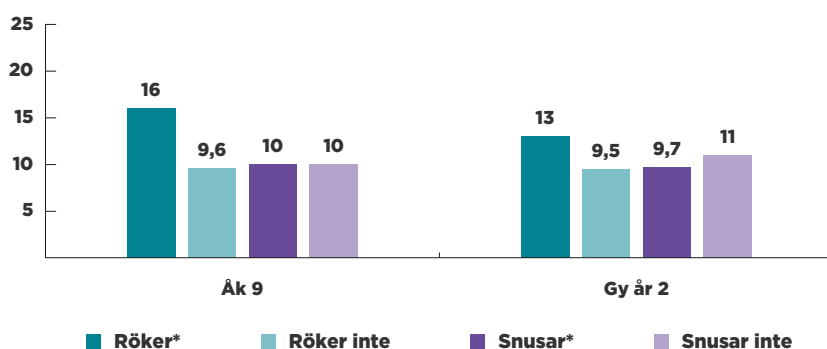
I årskurs 9 är det mer än dubbelt så många bland de som röker, 13,7 procent, som är missnöjda eller mycket missnöjda med sin hälsa jämfört med de som inte röker där det är 6,6 procent. Bland de som snusar är skillnaden inte lika stor, 9,2 procent bland de som snusar är missnöjda eller mycket missnöjda med sin hälsa jämfört med 7,1 procent bland de som inte snusar.

I gymnasiets år 2 minskar skillnaderna, 10,9 procent bland de som röker är missnöjda eller mycket missnöjda med sin hälsa jämfört med 8,2 procent bland de som inte röker. Då det gäller snusning är det tvärt om, 8,3 procent bland de som snusar jämfört med 9,0 procent bland de som inte snusar.

Nöjd eller missnöjd med sig själv och tobaksanvändning

I enkäten för *Skolelevers drogvanor* finns inga frågor om psykisk ohälsa. Den fråga som snuddar lite vid det är frågan om hur nöjd eller missnöjd man är med sig själv. Merparten av eleverna har svarat att de är nöjda med sig själva. Nedan redovisas de elever som svarat att de är missnöjda eller mycket missnöjda med sig själva bland de som röker jämfört med de som inte röker och bland de som snusar jämfört med de som inte snusar.

Diagram 24. Andel elever som uppger att de är missnöjda eller mycket missnöjda med sig själva bland de som röker jämfört med de som inte röker och bland de som snusar jämfört med de som inte snusar, årskurs 9 och gymnasiets år 2, Göteborg 2019, i procent.

* Röker och snusar innefattar här de elever som dels har uppgivit att de har rökt eller snusat under de senaste 12 månaderna och som dessutom svarat att de fortfarande röker eller snusar (varje dag, nästan varje dag, bara när jag festar eller bara ibland).

I årskurs 9 har två tredjedelar fler, 16,0 procent, bland de som röker uppgett att de är missnöjda eller mycket missnöjda med sig själva jämfört med 9,6 procent bland de som inte röker. När det gäller snusning är skillnaderna näst intill obefintliga, 10,0 procent bland de som röker och 10,2 procent bland de som inte röker har angivit att de är missnöjda eller mycket missnöjda med sig själva.

I gymnasiets år 2 är det drygt en tredjedel fler bland de som röker, 13,0 procent, som svarat att de är missnöjda eller mycket missnöjda med sig själva jämfört med 9,5 procent bland de som inte röker. Vid snusning är det omvänt, 9,7 procent bland de som snusar jämfört med 10,6 procent bland de som inte snusar.

På både *missnöjd med förhållandet till sin familj*, *missnöjd med sin hälsa* och *missnöjd med sig själv* framkommer att skillnaden i missnöje mellan de som röker och de som inte röker är större jämfört med skillnaden mellan de som snusar och de som inte snusar och att missnöjet över lag är större bland de som röker.

Kan tobaksanvändning förebyggas?

En viktig del i att på samhällsnivå förebygga tobaksanvändning är genom att begränsa tillgången. För ungdomar är lagstiftningen om 18-års åldersgräns för att köpa tobak viktig och fungerar även som en markör och normsättare från samhället om att unga inte ska använda tobak. Även information på nationell nivå om tobakens skadeverkningar som till exempel varningstext på cigarettpaket och snusdosor har en preventiv inverkan.

Det finns naturligtvis mycket förebyggande arbete som kan göras på skol- och familjenivå. Att skola och föräldrar har en gemensam och principfast norm mot tobak och ett stödjande förhållningssätt kan förebygga tobaksbruk bland unga visas bland annat i Maria Nilssons doktorsavhandling (*Nilsson 2009*).

Nyligen gav *Folkehelseinstituttet* i Norge några forskare uppdraget att genomföra en systematisk översikt för att ta reda på hur effektiva primärförebyggande insatser mot tobaksanvändning hos barn och unga är (*Ames H. et al. 2019*). Efter sökning i forskningsdatabaser och noggrann gallring av träffar som inte varit helt relevanta eller som inte uppfyllt tillräckligt god kvalitet återstod sju systematiska översikter som sammanlagt innehöll 195 primärstudier av hög metodisk kvalitet och undersökta insatser.

I tabellen nedan redovisas resultat från den systematiska översikten från Norge 2019.

Tabell 9. Insatser som verkar vara respektive inte verkar vara effektiva för att förhindra rökning bland barn och unga (Ames H. et al. 2019).

Insatser som verkar vara MEST effektiva för att förhindra rökning bland barn och unga	Insatser som verkar vara effektiva för att förhindra rökning bland barn och unga	Insatser som INTE verkar vara effektiva för att förhindra rökning bland barn och unga
Insatserna mot rökning genom skolbaserade utbildningsinsatser som fokuserar på generell social kompetens.	Primärförebyggande insatser i små sociala miljöer som skolor och primärvård.	Tävling i klassen om att inte röka.
Insatserna mot rökning genom skolbaserade utbildningsinsatser som kombinerar generell social kompetens och att bygga motståndskraft mot social påverkan för rökning.		Universella skolbaserade insatser med fokus på att bygga motståndskraft mot rökning.
Insatser som varar 12 månader eller längre, som hålls av vuxna, som bara har fokus på tobak och har uppföljningsträffar (booster sessions).		Skolbaserade insatser som bara bygger på information och kunskap.
		Skolbaserade insatser för bara flickor.

Som framkommer av tabellen ovan har översikten kommit fram till att primärförebyggande insatser i små sociala miljöer som skolor och primärvård ser ut att vara effektiva för att förhindra rökning bland barn och unga. De mest effektiva insatserna mot rökning är skolbaserade utbildningsinsatser som antingen fokuserar på generell social kompetens eller som kombinerar generell social kompetens och social påverkan. Mest effektiva är insatser som varar 12 månader eller längre, som hålls av vuxna, som bara har fokus på tobak och har uppföljningsträffar (*booster sessions*).

Insatser som inte ser ut att vara effektiva är exempelvis rökfri klasskonkurrens, universella skolbaserade insatser med fokus på att bygga motståndskraft, skolbaserade insatser för bara flickor och skolbaserade insatser som bara bygger på information och kunskap.

För dig som är intresserad av tobaksförebyggande arbete finns bra information på Folkhälsomyndighetens webbsida:
Folkhälsomyndigheten – Tobaksförebyggande arbete

Du kan också kontakta utvecklingsledaren för tobak i Göteborgs Stad för att få vägledning i det tobaksförebyggande arbetet:
maria.martini@socialcentrum.goteborg.se

Referenser

A Non Smoking Generation (2017). *Kompisars påverkan. Rapport om ungas attityder till rökning*. Rapport 2017:1. Mönlycke: Elanders.

Ames H., Langøien L.J. & Berg R.C. (2019) *Hvor effektive er primaerforebyggende tiltak mot bruk av tobakk hos barn og unge? En oversikt over systematiske oversikter*. Report – 2019. Oslo: Norwegian Institute of Public Health; 2019.

Bakermans-Kranenburg M.J., & van IJzendoorn M. H. (2011). Differential susceptibility to rearing environment depending on dopamine-related genes: new evidence and a meta-analysis. *Development and Psychopathology*, 23, 39–52.

Bond, L., Toumbourou, J. W., Thomas, L., Catalano, R. F. & Patton, G. (2005). Individual, family, school, and community risk protective factors for depressive symptoms in adolescents: a comparison of risk profiles for substance use and depressive symptoms. *Prevention science*, 6, 73–88.

CAN (2019). *Diagrambilaga till Skolelevers drogvanor 2019*. CAN rapport 187. <https://www.can.se/publikationer/skolelevers-drogvanor-2019/> (Hämtad 2021-02-22).

El-Khoury, B., Sundell, K. & Strandberg, A. (2005). *Risikfaktorer för normbrytande beteenden. Skillnader mellan flickor och pojkar i tonåren*. FoU-rapport 2005:17. Stockholm: Forsknings- och Utvecklingsenheten.

Englund, A. red. (2019). *Skolelevers drogvanor 2019*. CAN rapport 187. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

ESPAD group (2020). *ESPAD report 2019: results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Gerard, J. M. & Buehler, C. (2004). Cumulative environmental risk and youth maladjustment: The role of youth attributes. *Child development*, 75, 1832–1849.

Hawkins, J. D., Catalano, R. F. & Miller, J. Y. (1992). Risk and Protective Factors for Alcohol and Other Drug Problems in Adolescence and Early Adulthood: Implications for Substance Abuse Prevention. *Psychological Bulletin*, 112(1):64–105.

Hedman, L. (2010). *Epidemiological studies of asthma and allergic diseases in teenagers: methodological aspects and tobacco use*. Umeå: Institutionen för folkhälsa och kliniskt medicin, Umeå universitet.

Henriksson, C. (2013). *Betydelsen av föräldrars förhållande till tobak*. CAN rapport 136. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Joffer J., Burell, G., Bergström, E., Stenlund, H., Sjörs, L. & Jerdén, L. (2014). Predictors of smoking among Swedish adolescent. *BMC Public Health*, 2014:1296.

- Ketonen, v. & Malik, A. (2020). Characterizing vaping posts on Instagram by using unsupervised machine learning. *International Journal of Medical Informatics*, Volume 141, 104223.
- Morris, E. B., Zhang, B. & Bondy, S. J. (2006). Bullying and smoking: Examining the relationships in Ontario adolescents. *Journal of School Health*, 76(9):465-70.
- Nilsson K. W., Comasco E., Hodgins S., Orelund L., & Aslund C. (2015). Genotypes Do Not Confer Risk for Delinquency but Rather Alter Susceptibility to Positive and Negative Environmental Factors: Gene-Environment Interactions of BDNF Val66Met, 5-HTTLPR, and MAOA-uVNTR [corrected]. *International Journal of Neuropsychopharmacology*, 18(5), 1-10.
- Nilsson, M. (2005). *Tonåringar om tobak – vanor, kunskaper och attityder*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.
- Nilsson M., 2009. *Promotin health in adolescents – preventing the use of tobacco*. Umeå: Epidemiology and Public Health Sciences, Umeå University.
- Patriksson, K. (2020). *Spel om pengar bland unga i Göteborg. Uppgifter från undersökningarna: Skolelevers drogvanor 2013, 2016 samt 2019*. Rapport från Kunskapskällar'n. Göteborg: Social resursförvaltning.
- PrevU. (2009). *Om riskbeteende och mobbning*. PrevU rapport 2009:01. Göteborg: Social resursförvaltning.
- Socialstyrelsen (2020), *Bedöma risk och behov för barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende. Kunskapsstöd för Socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Statens folkhälsoinstitut (2010). *Vattenpipa – rök utan risk?* Rapport 2010:22. Östersund: Statens folkhälsoinstitut.
- Sundell, K. (2008). Risk- och skyddsfaktorer för narkotikabruk, i: Andréasson, S (red.) *Narkotikan i Sverige: Metoder för förebyggande arbete*. Sundbyberg: Tryck Alfa Print AB. s. 92-106.
- Västra Götalandsregionen (2019). *CAN-drogvaneundersökningen*. Västra Götalandsregionen: Data och analys. <https://www.vgregion.se/ov/data-och-analys/projekt-uppdrag/can-drogvaneundersokningen/> (Hämtad 2021-02-22).
- World Health Organization (2019). *WHO report on the global tobacco epidemic 2019: offer help to quit tobacco use*. Luxemburg: World Health Organization.

**Har du frågor om den aktuella rapporten
eller drogvaneundersökningen i övrigt,
kontakta Karin Patriksson.**

E-post: karin.patriksson@socialcentrum.goteborg.se

**Du kan även mejla till Kompetenscentrum alkohol,
narkotika, dopning, tobak och spel (ANDTS)**

E-post: andts@socialcentrum.goteborg.se